

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.16.6>

Volume 7/4

2023 p. 91-112

GRAHAM GREENE'İN STAMBOUL TRAIN ADLI ROMANI İLE İSTANBUL TRENİ BAŞLIKLİ İKİ AYRI TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDEKİ YEMEK KÜLTÜRÜYLE İLGİLİ GÖSTERGELERİN ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

THE ANALYSIS OF THE SIGNS RELATED TO CULINARY CULTURE IN GRAHAM GREENE'S NOVEL TITLED *STAMBOUL TRAIN* AND ITS TWO DIFFERENT TURKISH TRANSLATIONS TITLED *İSTANBUL TRENİ* WITHIN THE CONTEXT OF SEMIOTICS OF TRANSLATION

Ozan Erdem GÜZEL*

ÖZ

Bu makalede *Stamboul Train* adlı roman ile *İstanbul Treni* başlıklı Türkçe çevirilerindeki gastronomik göstergeler, "anlam evirici eğilimler" çerçevesinde incelenecektir. Kaynak metin olan İngilizce romanın yazarı, yirminci yüzyıl İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından Graham Greene'dir. Öykücü, romancı, gazeteci ve editör olarak bilinen Greene, çok sayıda farklı yazınsal türde eserler vermiştir. Asıl şöhretini *Stamboul Train* adlı romanı ile kazanır. Daha sonra *Orient Express* başlığıyla ABD'de yayımlanan roman, Türkçeye iki kez çevrilmiştir. Her iki erek metin de *İstanbul Treni* başlığıyla yayımlanmıştır. İlk çeviri 2004 yılında Mehmet Harmanlı tarafından yapılmış ve Everest Yayınları tarafından yayımlanmıştır. İkinci çeviri ise Hüseyin Gündoğdu tarafından yapılmış ve 2019 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Bu erek metinler, makalenin inceleme bölümünde sırasıyla "EM-1" ve "EM-2" olarak gösterilecektir.

Kaynak metin ve erek metinlerde gastronomiye ilişkin belirlenen göstergelerin incelenmesinde kuramsal çerçeveyi Sündüz Öztürk Kasar'ın geliştirdiği "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" oluşturacaktır. Öztürk Kasar, çeviri göstergebilimi bağlamında ortaya koyduğu bu dizgesellikte anlam evirici dokuz eğilim tespit etmiştir. Bu eğilimler; "anlamlamanın değişimi", "anlamlamanın dönüşümü" ve "anlamlamanın yitimi" olmak üzere eşit biçimde üçerli gruplar halinde üç anlamlama alanında görülmektedir. "Anlamlamanın değişimi"nde yer alan "anlamın aşırı

* Dr. Öğr. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri Ve Edebiyatı Böl., Mütercim Tercümanlık (Fransızca), E-mail: ozanerdemguzel@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7827-7101, İstanbul, Türkiye.

yorumlanması", anlamın bulanıklaştırılması" ve "anlamın eksik yorumlanması" "anlam" alanındadır. "Anlamlandırmanın dönüşümü"nde yer alan "anlamın kaydırılması", "anlamın bozulması" ve anlamın çarpıtılması" "dolay anlam" alanındadır. "Anlamlandırmanın yitimi"nde yer alan "anlamın saptırılması", "anlamın parçalanması" ve "göstergenin yok edilmesi" ise anlam alanlarından "anlamsızlık" alanında bulunmaktadır. KM ve EM'lerde belirlenen gastronomik göstergelerin erek dile aktarımında anlam evirici bu dokuz eğilimin olup olmadığı incelenecek ve açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Graham Greene, İstanbul Treni, Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği, Gastronomik Göstergeler*

ABSTRACT

In this article, the gastronomic signs in the novel titled *Stamboul Train* and its Turkish translations titled *İstanbul Treni* will be examined within the framework of designificative tendencies. The author of the English novel, which is the source text, is Graham Greene, who is one of the leading writers of the 20th century English literature. Known as a storyteller, novelist, journalist, and editor, Greene produced works in many different literary genres. He gained most of his fame with the novel named *Stamboul Train*. The novel, which was later published in the USA under the title *Orient Express*, was translated into Turkish by two different translators. Both target texts were published with the title *İstanbul Treni*. The first translation was made by Mehmet Harmancı in 2004 and published by Everest Publications. The second translation was made by Hüseyin Gündoğdu and published by Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları in 2019. These target texts are shown respectively as TT-1 and TT-2 in the analysis section of the article.

"The Systematics of Designification in Translation" developed by Sündüz Öztürk Kasar was used for the theoretical framework in the analysis of the signs related to gastronomy in the source text and target texts. Öztürk Kasar identifies nine designificative tendencies in this systematics, which she suggested in the context of semiotics of translation. These tendencies are observed in three main fields of signification, in equal groups of three: "change of signification", "transformation of signification" and "loss of signification". "Over-interpretation of the meaning", "darkening of the meaning" and "under-interpretation of the meaning" under "change of signification" are associated with the signification field of "meaning". "Sliding of the meaning", "alteration of the meaning" and "opposition of the meaning, which are under "transformation of signification", are associated with the signification field of "peri-meaning". "Perversion of the meaning", "destruction of the meaning" and "wiping out of the sign", classified under "loss of signification", are associated with the signification field of "meaninglessness". Whether these nine designificative tendencies exist in the transfer of gastronomic signs into target language determined in ST and TTs will be examined and tried to be explained in the article.

Keywords: *Graham Greene, Stamboul Train, the Systematics of Designification in Translation, Gastronomik Signs*

Giriş

Graham Greene¹, yirminci yüzyıl İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından. Yazarlık hayatına şiir denemeleriyle başlayan Greene, bu türde başarılı olamayınca roman ve öykü yazmaya başlamıştır. Asıl ününü ise yazdığı romanların dördüncüsü olan *Stamboul Train* adlı eseriyle kazanmıştır. Türkçeye iki farklı çevirmen tarafından *İstanbul Treni* başlığıyla çevirisi yapılan Greene'nin bu romanı, 1932'de yayımlanmıştır. Roman daha sonra *Orient Express* başlığıyla Amerika'da yayımlanmıştır. Yazar, kitabının 1974 yılı baskısı için yazdığı "Introduction (Giriş)" bölümünde şöyle der: "Hayatımda ilk ve son kez bilinçli olarak insanları memnun etmek amacıyla ve talihin de yardımıyla filme çevrilebilsin diye *İstanbul Treni* kitabını yazdım" (<http://mural.uv.es/nipea/stamboultrain.htm>, Erişim Tarihi: 21.08.2023). Yazarın romanları "eğlencelik" olanlar ve "ciddi" olanlar şeklinde değerlendirilmiştir. Buna karşın Greene'in *İstanbul Treni* de dâhil olmak üzere okuru eğlendirme amacıyla kaleme aldığı romanları da birtakım ciddi (ahlaki ve felsefi) meseleleri ele alıp sorgular.

Öykü, Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki görece barış döneminde, Belçika'nın Ostend şehrinde Türkiye'nin İstanbul şehrine doğru yapılan bir tren yolculuğunu konu almaktadır. Roman, Doğu Ekspresi'ndeki her birinin kendine özgü gizleri, kederleri ve emelleri olan bir yolcu kafilesinin hayatlarına mercek tutmaktadır. Yolcular arasında İstanbul'a ticari bir anlaşmazlığı gidermek üzere yolculuk eden Yahudi kökenli zengin bir iş insanı olan Carleton Myatt, yoksul bir yaşamdan daha iyi yaşam koşulları için bulunduğu kenti terk eden genç bir revü dansçısı olan Coral Musker, röportaj yapacağı ünlü yazarla buluşmak için trene binen eşcinsel yönelimli hırslı bir gazeteci olan Mabel Warren ve onun metresi olup İstanbul'daki amcasını ziyarete giden genç ve güzel Janet Pardoe, kaçmak için İstanbul trenine binen ve aranan bir siyasi firari olan Dr. Richard Czimmer ve Avusturya'da yaptığı hırsızlık ve işlediği cinayetten yakayı sıyırmak için trene binen Jozef Grünlich, romanın ana karakterlerini oluşturmaktadır.

Tren, Avrupa'nın çeşitli şehirlerinden geçip İstanbul'a doğru yol alırken yolcuların hayatları da gitgide birbirleriyle daha çok kesişmektedir. Yapıt, birbirleriyle yolculuk sırasında tanışıp ilişki kuran, geçmişleriyle yüzleşen, ahlaki sorgulamalar yapan ve nihayetinde gizli ajandalarını ortaya koyan bu yolcuların kimlik, ahlak ve eylemlerinin sonuçlarını irdelemektedir. Uzun yolculuk boyunca roman karakterleri, kendi ahlaki ikilemeleriyle boğuşmakta ve yaşamlarında yaptıkları seçimleri sorgulamaktadır. Tren, son istasyon olan İstanbul'a yaklaşırken katile üyelerinin yazgıları çıkmaza girip daha da trajikleşen romanın bu noktasında gerilim, aksiyon ve drama zirve yapar. *İstanbul Treni*, çoğunlukla kısıtlı ve kapalı uzamlarda geçmesine ve çetrefil, soyut ahlaki sorunsalları filozofça ortaya koymasına karşın karakterlerin ustaca oluşturulması ve onların iç dünyalarını zihinde açıkça canlandıran zengin betimlemeleri sayesinde durağanlıktan uzak, sürükleyici bir anlatı olmayı başarmaktadır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde, siyasal ve sosyal atmosferi giderek değişen Avrupa'yı arka plan olarak kullanan Greene'in bu yapıtı, Avrupa'da insanlığın o dönemki durumunu yansıtan klasik bir yazınsal yapıt niteliği taşımaktadır.

¹ Greene'in hayatı ve eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Güzel, 2023.

Kuramsal Çerçeve

Bu makalenin inceleme nesnelere oluşturulan Graham Greene'in *Stamboul Train* adlı romanı ve bu romanın *İstanbul Treni* başlıklı iki farklı Türkçe çevirisi göstergebilimsel yöntemle ele alınıp irdelenecektir. Makalenin kuramsal çerçevesini ise Sündüz Öztürk Kasar'ın çeviri göstergebilimi bağlamında ortaya koyduğu "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" oluşturmaktadır. Adı geçen kaynak metin ve erek metinlerde yemek kültürüne ilişkin tespit edilen örnekler, bu dizgesellikte yer alan "anlam evirici eğilimler" çerçevesinde incelenecektir. Bu çalışmada incelenecek olan kaynak ve erek metinler şunlardır: Romanın Penguin Books tarafından *Stamboul Train* başlığıyla 1987 yılında yayımlanan baskısı kaynak metin olarak kullanılacaktır. Bu kitap makalede "KM" olarak gösterilecektir. Green'in bu romanının Türkçede iki çevirisi bulunmaktadır: Birincisi, Everest Yayınları tarafından 2004 yılında yayımlanan Mehmet Harmancı çevirisidir. İkincisi ise 2019 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanan Hüseyin Gündoğdu çevirisidir. Her iki çeviri kitap da *İstanbul Treni* başlığını taşımaktadır. Makalede, Everest Yayınlarının çevirisi "EM-1", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarının çevirisi ise "EM-2" şeklinde gösterilecektir.

Her metin göstergelerden oluşur. Bu metinlerin okunmasının da sırasıyla "çözümleme", "anlama", "kavrama", "değerlendirme" ve "öğrenme" eylemlerinin tümünü içerdiğini belirten Öztürk Kasar & Didem Tuna, "okuma" eylemiyle "düşünme" eyleminin birleşmesinden bir yaratı ortaya çıktığını ve "düşünme" eyleminin "okuma" eylemiyle bütünleştiğinde "bulma, tasarlama, oluşturma ve üretme" eylemlerini de kapsadığını belirtmektedir (2015: 459). Tüm metinler, okur kitlesine aktarılması amaçlanan bir ya da birden çok ileti taşır. Bu nedenle belirtelerin anlama ulaşmada birer çıkış noktası olduğu, anlamın örtüklüğü ve hatta gizliliği ön varsayılabilir". Anlatılan bu nedenlerden ötürü özellikle yazınsal yapıtlar söz konusu olduğunda "birinci bildirinin satır aralarından ikinci bir bildirinin izdüşümlerinin takip edildiğini" ifaden eden Öztürk Kasar & Tuna, bu izleme sayesinde yazarın "yazmadıklarının ya da farkında olmadan yazdıklarının da okunabileceğinin" altını çizer (2015: 459). Her çevirmen, aynı özgün yazınsal metne birbirlerinden çok farklı tepkiler verebilir, anlamı çok farklı biçimlerde yorumlayabilir, metindeki örtük anlamları yazarın öngörmediği biçimde kendi kavrayışlarına göre açımlayabilir, dahası metindeki açık anlamları da yine kendi kavrayış biçimine göre ve hatta yazara karşın örtük hale getirebilir. Kaldı ki çevirmen ile yazar; metnin okuma, kavrama, alımlama ve yorumlama süreçlerinde farklı bireyler oldukları için birbirlerinden farklılık gösterir ve doğal olarak bu farklılık, çevrilmiş olan metinde de önemli ölçüde gözlemlenir. Üstelik çevirmenle yazarın bu farklılıklarına ek olarak sosyal, kültürel ve dilsel farklılıklar da belirleyici faktörler olarak eklenmelidir. Dolayısıyla tüm bu etkenlerin birlikte rol oynadığı çeviri metinler söz konusu olduğunda "farklı ya da kusurlu algılar"ın belirmemesi neredeyse olanaksızdır (Öztürk Kasar; Tuna, 2015: 460). Sonuç olarak, Öztürk Kasar & Tuna, yazınsal metinlerin çevirisi söz konusu olduğunda çevirmenin kaygan bir zeminde yol almak zorunda olduğunu ve böylesi bir zeminde tutunabilmek için göstergebilimin rehberliğine ihtiyaç olduğunu şöyle belirtir:

"Bu kaygan zeminde yani yazınsal metnin göstergeler evreninde anlam arayışına çıkan çevirmen bir yol göstericiye gereksinim duyar; bu rehber temel kaygısı anlam üretimi, anlamın kavranması ve çözümlenmesi olan göstergebilim olabilir. Önerdiği çözümleme yöntemiyle göstergebilim, çevirmenin arayışına ışık tutar. Metnin karanlık kuytu köşelerini aydınlatır. Aydınlanan ve yolunu bulan çevirmen bu yabancı sahada güvenle ilerler. Yazınsal

evreni içinde barındıran metnin kesitlere ayrılmasından başlayarak anlam taşıyan her bir öge sorgulanır, metnin derin ve yüzeysel yapıları kat kat açılır, gizli anlamlar gün ışığına çıkarılır, bilmeceler çözülür. Böylece,yazımsal yapının sunduğu oyun, verdiği hazla okur-çevirmeni içine çeker” (Öztürk Kasar; Tuna, 2015: 461).

Çevirmeden önce kaynak metni okuduğu için aynı zamanda bir okur da olan çevirmenin yöntemli bir okumayla kaynak metni okuması ve onu doğru çözümlemesi büyük önem taşır. Yukarıda da açıklandığı üzere göstergebilim ve onun sunduğu yöntemler, çevirmen adaylarının yazın çevirisinin taşıdığı potansiyel risklere ilişkin bilinçlerini artırır, onların metni anlamlandırma, yorumlama ve metindeki göstergeleri algılayıp çözümleme yeteneklerini geliştirir. Bu nedenle göstergebilimin sunduğu katkının çeviri, çeviribilim ve çevirmenler için taşıdığı önem tartışılmazdır.

Öztürk Kasar, Paris Göstergebilim Okulu tarafından geliştirilen göstergebilim kuram ve yöntemlerini yazın çevirisine uyarlama çalışmalarının sonucunda Gösterge Çözümleme Yöntemini ve Fransız çeviribilimci Antoine Berman'dan esinlenerek kurduğu “Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği”ni oluşturmuştur. Öztürk Kasar, yaptığı bu akademik katkılarla hem anlam arayışı içerisinde olan yazın çevirmenlerine hem de çeviri araştırmacılarına kullanabilecekleri tutarlı bir yöntem sunmuştur.

Öztürk Kasar'ın, Fransız çeviribilimci Antoine Berman'ın "biçimbozucu eğilimler"inden esinlenip oluşturduğu “Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği”, her aşaması anlama yapılan “daha ciddi bir müdahale”yi işaret eden tuzakları içerir. Başlangıç noktası "anlamın aşırı yorumlanması", son noktası ise "göstergenin yok edilmesi" olan bu dizgesellikte üç anlamlama alanı ve bu anlamlama alanlarının her birinde üçer anlam evirici eğilim olmak üzere toplamda dokuz eğilim bulunmaktadır. Dizgeselliğin "anlam evrilmesi düzeyleri" sırasıyla şu şekildedir: "anlamlamanın değişimi", "anlamlamanın dönüşümü", "anlamlamanın yitimi". "Anlamlamanın değişimi", anlam alanlarından "anlam" alanında kalmakta ve anlam evirici eğilimlerden de şunları içermektedir: "anlamın aşırı yorumlanması", "anlamın bulanıklaştırılması", "anlamın eksik yorumlanması". "Anlamlamanın dönüşümü", anlam alanlarından "dolay anlam" alanında kalmakta ve anlam evirici eğilimlerden şunları içermektedir: "anlamın kaydırılması", "anlamın bozulması", "anlamın çarpıtılması". Anlam evrilmesi düzeylerinin sonuncusu olan "anlamlamanın yitimi" ise anlamlama alanlarından "anlamsızlık" alanında kalmakta ve anlam evirici eğilimlerden de şunları kapsamaktadır: "anlamın saptırılması", "anlamın parçalanması", "göstergenin yok edilmesi". Öztürk Kasar, "anlam evrilmesi düzeyleri"ni şu şekilde izah etmektedir:

"Anlam sahasına koşut olarak gerçekleşen anlamlamanın değişimi düzeyinde, özgün anlam birimine oranla kimi değişiklikler getiren üç eğilim kendisini gösterir. Dolay anlam hattında ise anlamlamanın dönüşümü söz konusudur ve bu düzeyde karşımıza çıkan üç eğilim ciddi dönüşümler gerçekleştirir. Anlamsızlık alanında ise, anlamlamanın yitimi söz konusudur ve bu düzeydeki son üç eğilim göstergelerin büyük oranda tahrip edilmesine ve hatta son aşamada yok edilmesine yol açarlar" (2021: 28).

Öztürk Kasar, "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği"nin yanı sıra göstergebilimin araştırma alanlarından biri olan kent göstergebilimi üzerine yaptığı çalışmalarda ortaya koyduğu "Kent Göstergeleri Sınıflandırması"ni da bu sahada çalışanların hizmetine sunmuştur. Öztürk Kasar, kent göstergelerini "özel ad göstergeleri", "tarihsel göstergeler" ve kültürel göstergeler" olmak üzere üç grupta ele almaktadır. Bu makalede "Çeviride

Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" çerçevesinde incelenecek örnekler, "kültürel göstergeler" in alt maddesi olan "yemek kültürü"ne ilişkin örneklerdir.

İnceleme

Makalenin bu bölümünde *Stamboul Train* adlı roman ile *İstanbul Treni* başlığıyla Türkçeye yapılan iki farklı çevirisindeki yemek kültürüne ilişkin göstergeler, Sündüz Öztürk Kasar'ın çeviri göstergebilimi bağlamında ortaya koyduğu "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği"nde yer alan "anlam evirici eğilimler" çerçevesinde incelenecektir. Yemek kültürüne ilişkin tespit edilen örnekler şunlardır:

Örnek-1: *Bass / Bass kokuları / Bass kokusu*

KM: "'A spring day, my God,' said the purser aloud, trying to dismiss the impressions of the last few hours, the drenched deck, the smell of steam and oil and stale **Bass** from the bar, the shuffle of black silk, as the stewardess moved here and there carrying tin basins" (Greene, 1987: 9).

EM-1: "'Tam bir bahar günü', diye söylendi gemi kâtibi. Son birkaç saatin izlenimlerini, sular altında kalan güverteyi, buhar, yağ ve bardan gelen bayat **Bass kokularını**, siyah ipliklilerin hışırtısını, garsonların oradan oraya koşuşarak taşıdıkları teneke leğenlerden çıkan gürültüyü kafasından silip atmaya çalıştı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 1-2).

EM-2: "Kâtip son birkaç saatin izlenimlerini, ıslak güverteyi, buhar, yağ ve bardan gelen bayatlamış **Bass kokusunu**, garson kız teneke leğenleri oraya buraya taşıırken çıkan siyah ipek hışırtısını göz ardı etmeye çalışarak, 'Bir bahar günü, Tanrım,' dedi yüksek sesle" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 3).

Yukarıda KM'den alıntılanan metinde geçen "Bass" sözcüğü ünlü bir İngiliz bira markasını işaret etmektedir. Bu bira firmasının adı, özel bir işletme adı olduğu için her iki EM'de de büyük harfle KM'dekine uygun bir biçimde yazılmıştır. Bununla birlikte EM-1'in çevirmeni, bu yabancı bira markasına ilişkin farklı bir kültüre ait erek okur kitlesini bilgilendirme gereği duymamasına karşın EM-2 çevirmeni bir dipnot ile bu sözcüğü sayfanın altında erek okur kitlesi için ek bilgi vererek açıklamıştır. Dolayısıyla çevirmenin görünürlüğü bu müdahaleyle somutlaşmıştır. Sonuç olarak, çevirmenin bu kararının çevirinin anlaşılabilirliğini artıran yerinde bir müdahale olduğu söylenebilir. Ayrıca adı geçen bira markasıyla ilgili aşağıdaki bilgiler de dikkate değer niteliktedir:

"Bass & Co Brewery, 1777'de William Bass tarafından kuruldu ve Burton upon Trent'teki ilk bira fabrikalarından biriydi. Bass, bira fabrikasını kurmadan önce, birayı Benjamin Printon adlı başka bir bira üreticisine taşıdı. Bass daha sonra nakliye işini Pickford ailesine sattı. Ve daha sonra geliri kendi bira fabrikasını kurmak için kullandı. Artan talep, 1799'da Burton on Trent'te kurucunun oğlu Michael Bass tarafından ikinci bir bira fabrikasının inşasına yol açtı. Bunun için John Ratcliffe ile ortaklığa girdi. Bölgedeki kuyulardan çıkarılan su, bira üreticilerinin gözdesi haline geldi. Ve 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, halihazırda faaliyette olan 30 farklı bira fabrikası vardı. Michael'ın oğlu Michael Jr., babasının 1827'de ölümü üzerine, John Gretton'ı getirerek Ratcliffe ile ortaklığını yeniledi. Ve 19. yüzyılda bira fabrikasının ticaretini bu marka altında 'Bass, Ratcliffe ve Gretton' şirketini yarattı. Şirket, 1888'te Michael'ın ölümünden sonra 1884'de halka açıldı" (<https://tr.drink-drink.ru/istoriya-anglijskoj-pivovarni-bass/> Erişim Tarihi: 01.10.2023).

EM-2 çevirmeninin "Bass" sözcüğüne ilişkin sayfa altında "bir bira markası" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 3) şeklinde bir dipnot vermiştir. Buna karşın anılan sözcüğün

anlamının bağlamdan anlaşılabilmesi nedeniyle kısa da olsa bu açıklama hem ilgili sözcüğün hem de sözcüğün içinde geçtiği bölümün anlaşılmasına önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. EM-2'deki bu kısa açıklama çevirmenin görünürlüğünün ve çevirmen müdahalesinin bir göstergesidir.

Örnek-2: *Julienne / Julienne çorbası / jülyen*

KM: "He dipped his spoon into the tasteless **Julienne**; he preferred his food rich, highly seasoned, but full of a harsh nourishment" (Greene, 1987: 18).

EM-1: "Myatt kaşığına tatsız **Julienne çorbasına** daldırdı; kendisi yağlı, bol baharatlı ama besleyici yiyeceklerden hoşlanırdı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 11).

EM-2: "Kaşığına tatsız tuzsuz **jülyenin** içine daldırdı; yemeğinin zengin, bol baharatlı fakat taneli gıdalarla dolu olmasını tercih ederdi" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 12).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen ve adını jülyen şeklinde ince doğranmış sebzelerden alan bu çorba, basit bir et suyu tabanıyla yapılabilir ve malzeme olarak da her türlü sebze kullanılabilir. Anılan yemeğin adı EM-1'in çevirmeni tarafından KM'deki gibi ilk harfi büyük şekilde özel ad olarak aktarılmıştır. Buna karşın EM-2'nin çevirmeni, anılan çorbanın adının ilk harfini küçük şekilde tür adı olarak aktarmış ve yine EM-1'in çevirmeninin tersine erek okur kitlesinin yabancı olma olasılığı bulunan bu yemeğin bir çorba olduğuna ilişkin herhangi bir ek bilgi de vermemiştir. Dolayısıyla bu yemeğin EM-2'deki çeviriden bir çorba mı yoksa bir et ya da sebze yemeği mi olduğu EM-1'deki gibi kolaylıkla anlaşılabilir. Çevirmenin bu müdahalesi onu görünür kılmıştır. Sonuç olarak, çevirmenin bu kararının çeviri metni daha anlaşılır kılan yerinde bir çevirmen müdahalesi olduğu öne sürülebilir. Adı geçen çorbayla ilgili aşağıda sunulan bilgiler de ayrıca dikkate değerdir:

"İlk olarak kemiksiz tavuk etini küp küp doğrayıp yapışmaz yüzeyli tavada kızartın. Et suyunu bir tencereye koyup kaynatın. Kereviz ve patatesleri soyup jülyen, soğanı yemeklik doğrayın. Doğradığınız sebzeleri kaynayan suya atın. Tuz ve karabiberini ayarlayın. Sebzeler yumuşayana kadar pişirin. Zeytinyağını ve unu bir tavaya alıp kavurun. 1 kepçe çorba suyundan ekleyip karıştırın. Unlu karışımı ve tavuk etlerini çorbaya ekleyip karıştırarak un kokusu gidene kadar pişirin. Kekik ve maydanoz ekleyip sıcak olarak servis yapın" (www.sofra.com.tr Erişim Tarihi: 01.10.2023).

Örnek-3: *Burgundy, Chambertin of 1923 /-----, 1923 Chambertin şarabı / Bir Burgonya şarabı, 1923 Chambertin*

KM: "Myatt forgot him, choosing a medium **Burgundy**, a **Chambertin of 1923**, to drink with the veal, though he knew it a waste of money to buy a good wine, for no bouguet could survive the continuous tremor" (Greene, 1987: 18).

EM-1: "Myatt adamı unutup yiyeceği etle birlikte içmek için **1923 Chambertin şarabı** seçti" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 11)

EM-2: "Myatt adamı unutarak, sürekli sarsıntıda hiçbir şarap kokusu kalmayacağından dolayı iyi bir şarap almanın para israfı olduğunu bildiği halde, orta boy bir **Burgonya şarabı**, bir **1923 Chambertin** seçti" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 13).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "a medium Burgundy" ibaresinin EM-1'e aktarılmadığı, EM-2'ye ise erek okur kitlesine bunun bir şarap türü olduğunu belirten kısa bir ek bilgi verilerek aktarıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, EM-1'de "anamlı birim

tümüyle silinmiş" ve "artık anlamdan hiçbir iz kalmamıştır". Sonuç olarak, KM'deki gösterge, EM-1'de yok edilmiştir (Öztürk Kasar, 2021, 35). EM-2'de ise çevirmenin erek okura verdiği ek bilginin yerinde bir çevirmen müdahalesi olduğu söylenebilir. Bu müdahaleyle çevirmenin EM-2'deki görünürlüğü artmıştır.

Ayrıca KM'de aynı bölümde geçen "a Chambertin of 1923" ibaresinin ise EM-1'e erek okur kitlesine bunun bir şarap markası olduğunu belirten kısa bir ek bilgi verilerek aktarıldığı, EM-2'ye ise erek okura hiçbir ek bilgi verilmeksizin KM'deki gibi yani "bir 1923 Chambertin" şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Dolayısıyla EM-1'deki çevirmenin erek okura ek bilgi vererek yerinde bir çevirmen müdahalesinde bulunduğu öne sürülebilir. Sonuç olarak, bu müdahalesiyle çevirmen EM-1'deki görünürlüğü de artırmıştır.

Örnek-4: *veal au Talleyrand / Talleyrand usulü rosto / Talleyrand usulü dana eti*

KM: "The ice and the dessert over, the bill paid, he paused beside his table to light a cigar and thus faced the stranger and saw how again he had fallen into sleep between the courses; between the departure of the **veal, au Talleyrand**, and the arrival of the iced pudding he had fallen victim to what must have been a complete exhaustion" (Greene, 1987: 20).

EM-1: "Dondurmalı tatlısını yiyip yemek parasını da ödedikten sonra masasının yanında purosunu yakmak için durakladığı sırada yabancıyla yeniden yüz yüze geldi; adamın iki yemek arasında yeniden nasıl uyukladığını gördü. **Talleyrand usulü rosto** ile dondurmalı pasta arasında yeniden yorgunluğa yenik düşüp kalmıştı adam" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 13).

EM-2: "Dondurma ve tatlı bitmiş, hesap ödenmişti, masanın yanında purosunu yakmak için durdu ve böylece yabancıyla karşı karşıya gelerek, porsiyonlar arasında nasıl uykuya daldığını gördü; **Talleyrand usulü dana etinin** gidişi ile dondurmalı muhallebinin gelişi arasında tam bir bitkinliğin kurbanı olmuş gibiydi" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 14-15).

Talleyrand usulü dana rostonun malzemeleri ve yapılışı şu şekildedir:

"Malzemeler: 1 lb. (0.45359237 kg) dana kıyma, 1 orta boy doğranmış soğan, 1 orta boy yeşil biber (isteğe bağlı), 2 yemek kaşığı zeytinyağı dışındaki sofralık / salatalık bitkisel sıvı yağ, 6 oz.luk (1 oz yaklaşık 28 gram) 2 kutu domates salçası, 17 oz.luk 1 kutu süzölmüş tane mısır, 5 oz.luk 1 paket ince kesilmiş, yumurtalı erişte (pişmiş), tatlandırmak için tuz, 1 tutam kekik, 1 tutam mercanköşk, tatlandırmak için sarımsak tuzu, 3/4 cup (90 gram) ince şeritler halinde dilimlenmiş çedar peyniri.

Zeytinyağı dışındaki sofralık / salatalık bitkisel sıvı yağ içindeki kırmızı et, soğan ve bibere domates salçası, mısır, pişmiş erişte, tuz, kekik, mercanköşk ve sarımsak tuzu ekleyin. İyice karıştırın ve bu karışımı ya 3 quartlık bir güveç kaba koyabilir ya da 2 güveç kabına bölerek koyabilirsiniz. Güveç kabının üstünü kapatın ve buzdolabında dondurun. Yemeği pişirmek için önce üstünü ince şeritler halinde dilimlenmiş çedar peyniri ile süsleyin ve buzu çözdürölmüş güveci fırında 325 derecede yaklaşık otuz dakika pişirin. Bu yemek 8-10 kişiye servis edilebilir" (<https://www.cooks.com> / Erişim Tarihi: 06.10.2023).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "veal au Talleyrand" ifadesi; EM-1'e "Talleyrand usulü rosto" biçiminde aktarılmıştır. EM-1'de çevirmen, erek okurun bilmediği bu yabancı yemekle ilgili bir ek bilgi vermiştir. Çevirmenin bu yemeği açıklama yaparak erek metne aktarma kararı, yerinde bir çevirmen müdahalesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çevirmen, KM'de yer alan ve rosto yemeğini nitelendiren bir sıfat olarak onun öncesinde geçen "veal" sözcüğünü EM-1'e

aktarmamıştır. Anılan sözcük, Türkçede "dana (eti)" anlamına gelmekte ve özellikle rosto sözcüğünden önce gelerek rostonun hangi etten yapıldığını belirten bir sözcük olarak kullanılmaktadır. Çevirmen bu sözcüğü aktarmadığı için rostonun ne etinden yapıldığı EM-1'de anlaşılmemektedir. Dolayısıyla EM-1 çevirmeni "özgün metinde verilen bilgileri azaltarak" erek okura "yetersiz bir anlam sunmuştur". Sonuç olarak, EM-1'de "eksik bir çeviri üretildiği" (Öztürk Kasar, 2021: 30) söylenebilir.

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "veal au Talleyrand" ifadesi, EM-2'ye ise "Talleyrand usulü dana eti" biçiminde aktarılmıştır. EM-2'de çevirmen, EM-1 çevirmeninin tersine KM'deki "veal" sözcüğünü "dana eti" biçiminde Türkçeye aktarmıştır. Ancak EM-2'deki çeviride, dana etinden Talleyrand usulü yapılan bu et yemeğinin "rosto" olduğu anlaşılmemektedir. Çünkü EM-2'de çevirmen erek okur kitlesine dana etinden yapılan bu yemeğin ne olduğuna ilişkin bir bilgi vermemiştir. Dolayısıyla EM-1'de olduğu gibi EM-2'nin çevirmeni de "özgün metinde verilen bilgileri azaltarak" erek okura "yetersiz bir anlam sunmuştur". Sonuç olarak, EM-2'de "eksik bir çeviri üretildiği" (Öztürk Kasar, 2021: 30) söylenebilir.

Örnek-5: *iced pudding / dondurmali pasta / dondurmali muhallebi*

KM: "The ice and the dessert over, the bill paid, he paused beside his table to light a cigar and thus faced the stranger and saw how again he had fallen into sleep between the courses; between the departure of the veal, au Talleyrand, and the arrival of the **iced pudding** he had fallen victim to what must have been a complete exhaustion" (Greene, 1987: 20).

EM-1: "Dondurmali tatlısını yiyip yemek parasını da ödedikten sonra masasının yanında purosunu yakmak için durakladığı sırada yabancıyla yeniden yüz yüze geldi; adamın iki yemek arasında yeniden nasıl uyukladığını gördü. Talleyrand usulü rosto ile **dondurmali pasta** arasında yeniden yorgunluğa yenik düşüp kalmıştı adam" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 13).

EM-2: "Dondurma ve tatlı bitmiş, hesap ödenmişti, masanın yanında purosunu yakmak için durdu ve böylece yabancıyla karşı karşıya gelerek, porsiyonlar arasında nasıl uykuya daldığını gördü; Talleyrand usulü dana etinin gidişi ile **dondurmali muhallebinin** geliştiği arasında tam bir bitkinliğin kurbanı olmuş gibiydi" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 14-15).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "iced pudding" adı verilen ve yemekten sonra yenilen hafif tatlının malzemeleri, yapılışı ve servisi aşağıdaki gibidir:

"Malzemeler: 1 poşet puding, 3 su bardağı süt, 1 poşet krem şanti, 0,5 su bardağı buzdolabında soğutulmuş süt, 1 su bardağı böğürtlen, 1 çay bardağı iri kırılmış kabuksuz badem.

Karışımın hazırlanışı: Sütü bir tencereye alın ve üzerine puding poşetini boşaltın. Orta ateşte sürekli karıştırarak pişirin. Kaynamaya başlayınca ocağı kısın ve 2-3 dakika daha pişirmeye devam edin. Ocaktan alın ve arada karıştırarak soğutun. Soğuyan pudingi mikser ile 2 dakika çırpın. Yarım su bardağı soğuk sütü çırpma kabına alın ve üzerine krem şanti poşetini boşaltın. Mikser ile önce düşük, sonra yüksek devirde toplam 2-3 dakika çırpın. Hazırladığımız krem şantiye pudingi ilave edin ve düşük devirde 2 dakika daha çırpın.

Hazırladığımız karışımı, aralara böğürtlen ve badem kırığı koyarak kalıba dökün. Üzerini düzeltip streç film ile kapatın ve buzdolabının dondurucu bölümünde 4-5 saat bekletin.

Servis: Tatlıyı dondurucudan çıkarın. Dondurma kaşığı veya kaşık ile toplar çıkarıp kasele alın ve bekletmeden servis yapın" <https://www.droetker.com/> / Erişim Tarihi: 06.10.2023).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "iced pudding" ifadesi, EM-1'e "dondurmalı pasta", EM-2'ye ise "dondurmalı muhallebi" biçiminde aktarılmıştır. KM'de geçen İngilizce "iced" sözcüğü Türkçede "buzlu, buzlanmış, buzla doldurulmuş / soğutulmuş / örtülmüş, dondurulmuş, çok soğuk, buz gibi" vb. anlamlara gelmektedir. KM'de geçen İngilizce "pudding" sözcüğü ise Türkçede "puding, muhallebi, sütlü tatlı" vb. anlamlara gelmektedir. "Iced" sözcüğünün çevirisi değerlendirildiğinde her iki EM'de de "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktaran, yanlış bir anlam üretildiği" görülmektedir. Sonuç olarak hem EM-1 hem de EM-2'de anılan sözcüğün Türkçeye aktarımı bakımından "yanlış bir çeviri" (Öztürk Kasar, 2021: 32) söz konusudur. "Pudding" sözcüğünün çevirisi değerlendirildiğinde ise EM-2'de sözcüğün Türkçe anlamına uygun olduğu, EM-1'de ise "yanlış bir anlam üretildiği" ve "yanlış bir çeviri yapıldığı" söylenebilir.

Örnek-6: *date market / incir piyasası / hurma pazarı*

KM: "Moult's had never previously shown interest in currants; the nearest they had come to it was a brief flirtation the **date market**" (Greene, 1987: 21).

EM-1: "Moult Şirketi daha önce kuru üzüm işine el atmamış, **incir piyasasında** şöyle bir boy gösterip kaybolmuştu" (Greene, (çev. Harmanlı), 2004: 15).

EM-2: "Moult'lar daha önce hiç kuşkusuz kuru üzümle ilgilenmemişti; ona en çok yaklaştıkları zaman **hurma pazarıyla** kısa bir flörtleşmeydi" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 16-17).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "date market" ifadesi, EM-1'e "incir piyasası", EM-2'ye ise "hurma pazarı" biçiminde aktarılmıştır. KM'de geçen İngilizce "date" sözcüğü Türkçede KM'nin bağlamında geçtiği anlamıyla "hurma" demektir. Oysaki adı geçen İngilizce sözcük EM-1'e "incir" olarak aktarılmıştır. Dolayısıyla EM-1'de çevirmenin "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktaran, yanlış bir anlam ürettiği" (Öztürk Kasar, 2021: 32) söylenebilir. Sonuç olarak, EM-1'de "yanlış bir çeviri" söz konusudur. EM-2'de ise anılan sözcük doğru çevrilmiştir. Bununla birlikte KM'de geçen İngilizce "market" sözcüğü EM-2'ye "pazar" olarak aktarılmasına rağmen bu sözcük aynı zamanda "piyasa" anlamına da gelmektedir ve alıntılanan bölümün ticaretle ilgili bağlamında bu anlamda geçmektedir. Ancak EM-2'deki "hurma pazarı" biçimindeki çeviriden bir meyve pazarı anlamının çıkarsanması da olasıdır. Anlatının alıntılanan bölümündeki bağlamda iki iş insanının yatırım yapıp faaliyet gösterdiği ticari alanlardan söz edilmektedir. Dolayısıyla, "date market" ibaresinin çevirisi "hurma piyasası" biçiminde olsaydı yanlış anlaşılma olasılığı tümüyle ortadan kalkmış olurdu. Sonuç olarak, "sözlükbirimlerin olası anlamlarından birini ama çeviri metin bağlamında gerçekleşmemiş olan bir anlamını ya da özgün metnin çağrıştırmadığı bir yananlamı aktarıldığı" için "eğreti bir çeviri" söz konusudur (Öztürk Kasar, 2021: 31).

Örnek-7²: KM: *dry egg* (Greene, 1987: 39) / EM-1: *kuru yumurta* (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 33) / EM-2: *katı yumurta* (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 37).

Bu örnek, "Graham Greene'in *Stamboul Train* Adlı Romanı ile *İstanbul Treni* Başlıklı İki Ayrı Türkçe Çevirisindeki Kültürel Göstergelerin Çeviri Göstergelimi Çerçevesinde Çözümlemesi" [*Söylem 2. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri*. İzmir: Günce Yayınları. 65-85] başlıklı tam metin bildiride kullanıldığı için bu makalede incelemeye alınmamıştır. Metinde bu örnek ile ilgili şu saptamada bulunulmuştur:

"KM'den alıntılanan yukarıdaki örnekte geçen 'the dry egg' ifadesi EM-1'e 'kuru yumurta', EM-2'ye ise 'katı yumurta' biçiminde aktarılmıştır. Katı yumurta denilen haşlanmış yumurta türünün bir miktar kuru olduğu doğru olsa da bu usulde haşlanmış yumurtayı tanımlamak üzere Türkçede kullanılan gastronomi terimi olarak 'kuru yumurta' ifadesi kullanılmamaktadır. Bu durumda kullanılan doğru ifade EM-2'de kullanılan 'katı yumurta' terimidir" (Güzel, 2023a: 74).

Örnek-8:

Örnek-8.1: *roll / somun / ekmek*

KM: "She tore at another **roll** with her square worn hand, while her emotion grew, how grotesquely she was aware" (Greene, 1987: 50-51).

EM-1: "Yıpranmış köşeli eliyle bir **somunu** daha kopardı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 46).

EM-2: "Tuhaf bir şekilde farkında olduğu öfkesi büyürken, kare biçimli eliyle bir **ekmek** daha böldü" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 49).

Örnek-8.2: *rolls / ekmek / ekmek*

KM: "He leant across the soup, the **rolls**, and the cruet: 'You will be good to me.'" (Greene, 1987: 99).

EM-1: "Myatt, çorbanın, **ekmeğin**, sirke şişesinin üzerinden uzandı. 'Bana iyi davranacaksın, değil mi?'" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 97)

EM-2: "Çorbaya, **ekmeklere** ve şişeye doğru uzandı: 'Benim için iyi olacaksın'" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 103).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnek 8.1'de geçen "roll" sözcüğü, EM-1'e "somun", EM-2'ye ise "ekmek" biçiminde aktarılmıştır. KM'de geçen İngilizce "roll" sözcüğü Türkçede "küçük yuvarlak ekmek (roll ekmek)" anlamına gelmektedir. Adı geçen İngilizce sözcük EM-1'e "somun" olarak aktarılmıştır. Oysaki, Türkçe "somun (ekmek)" sözcüğünün İngilizcesi "loaf" sözcüğüdür. Dolayısıyla, örnek 8.1'deki EM-1'de belirtilen ekmek türü KM'de geçen ekmek türünden farklıdır. Sonuç olarak, çevirmenin "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktaran, yanlış bir anlam ve yanlış bir çeviri ürettiği" (Öztürk Kasar, 2021: 32) söylenebilir. Anılan İngilizce sözcük örnek 8.1'de EM-2'ye 8.2'de ise hem EM-1'e hem de EM-2'ye "ekmek" olarak aktarılmış ve KM'dekinin tersine ne tür bir ekmek olduğuna ilişkin bir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla, "özgün metinde açık seçik ortada olan bir anlam belirsiz hale getirilmiştir."

² Bu örneğin detaylı incelemesi için bkz. Güzel, 2023a.

Sonuç olarak, "bulanık bir çeviride bulanık bir anlam ortaya çıkmıştır" (Öztürk Kasar, 2021: 29). Ayrıca anılan sözcüğün çevirisi açısından EM-1'de bir çeviri tutarsızlığından da söz edilebilir.

Örnek-9: *ale / bira / bira*

KM: "[...] I don't forget, and her eyes dwelt for a moment on the Jew's girl, as a tired motorist might eye with longing the common inn, the scarlet curtains and the watered **ale**, before continuing his drive towards the best hotel, with its music and its palms" (Greene, 1987: 51).

EM-1: "Unutmam ben. Gözleri bir an Yahudi'nin yanındaki kıza takıldı, yorgun bir sürücünün müziğiyle, palmyeleriyle en iyi otele giderken bakışlarının yol kenarındaki mor perdeli, sulandırılmış **biralı** sıradan bir meyhaneye özlemlerle takılması gibi" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 46).

EM-2: "Ben bunlardan biriyim, diye düşündü Bayan Warren, gözleri yaşla dolarak ve ekmek boğazında kuruyarak, ben o seven ve her zaman hatırlayanlardım, siyah elbiseler ve siyah şeritlerle geçmişe sadakatini koruyanlardım, ben unutmam, en iyi otele sürmeden önce, kırmızı perdeleri ve sulu **birasıyla** alelade bir pub'ı arzulaması gibi, bir an gözlerini Yahudi'nin kızına dikti" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 49-50).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "ale", hem EM-1'e hem de EM-2'ye "bira" biçiminde aktarılmıştır. Oysaki KM'de anılan İngilizce bu sözcük, belirli ve kendine özgü bir bira türü olan İngiliz birasını ifade etmek için kullanılır. Bu bira türü Türkçede de ya "İngiliz birası" ya da özgün adıyla "ale" olarak adlandırılır. Her iki EM'den de KM'de sözü edilen spesifik bira türünün anlaşılması olanaklı değildir. Dolayısıyla da hem EM-1 hem de EM-2'de "özgün metinde açık seçik ortada olan bir anlamın belirsiz hale getirildiği" söylenebilir. Sonuç olarak, her iki EM'de de "bulanık bir anlam" ve "bulanık bir çeviri" söz konusudur (Öztürk Kasar, 2021: 29).

Örnek-10: *hock / şampanya / Ren şarabı*

KM: "There had been a glass of sherry, the larger part of a bottle of **hock**, and two liqueur brandies" (Greene, 1987: 93).

EM-1: "Bir bardak şeri, yarım şişeye yakın **şampanya** ve iki kadeh de likör içmişti" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 91).

EM-2: "Bir bardak sherry, bir şişe **Ren şarabının** yarısından fazlası ve iki brendi vardı" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 97).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "hock" sözcüğü; EM-1'e "şampanya", EM-2'ye ise "Ren şarabı" olarak aktarılmıştır. Oysaki KM'de geçen İngilizce bu sözcük belirli ve kendine özgü bir şarap türü olan "Ren / (beyaz) Alman şarabı"nı ifade etmek için kullanılmaktadır. EM-2'de çevirmen bu spesifik şarabın türünü belirterek erek okuru bilgilendirmiştir. Dolayısıyla, EM-2'deki çevirmenin erek okura verdiği bu ek bilgi yerinde bir çevirmen müdahalesi olarak değerlendirilebilir. EM-1'de ise "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktaran, yanlış bir anlam üreten yanlış bir çeviri söz konusu" (Öztürk Kasar, 2021: 29) olduğu söylenebilir.

Örnek-11: Bu örnekteki gösterge, üç alt madde halindeki üç örnekte incelenmiştir.

Örnek-11.1: *liqueur brandies / likör / brendi*

KM: "There had been a glass of sherry, the larger part of a bottle of hock, and two **liqueur brandies**" (Greene, 1987: 93).

EM-1: "Bir bardak şeri, yarım şişeye yakın şampanya ve iki kadeh de **likör** içmişti" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 91).

EM-2: "Bir bardak sherry, bir şişe Ren şarabının yarısından fazlası ve iki **brendi** vardı" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 97).

Yukarıda KM'den alıntılanan bölümde geçen "liqueur brandies (brendi likörü)" olarak geçen alkollü içki türünü; EM-1'in çevirmeni "likör" olarak, EM-2 çevirmeni ise "brendi" olarak Türkçeye aktarmıştır. Oysaki, "brendi likör" denilen meyveli içki türü ile normal brendi ve normal likör arasında nüans vardır. Bu içki türleri arasındaki nüansa ilişkin açıklama aşağıda sunulmaktadır:

"Üst kalite brendlere aynı zamanda likör brendi denildiği de olur, Bu likör kelimesini tatlı likörle karıştırmamak lazım. Bir Fransız'a göre yemek üzerine içilen birçok dijestifler bir likördür" (<https://www.slideserve.com/jara/alkoll-ki-rehberi> Erişim Tarihi: 10.10.2023).

Ayrıca EM-2'de çevirmen, yabancı bir alkollü içki türü olan şeriye KM'deki özgün İngilizce yazımını koruyarak "sherry" biçiminde Türkçeye aktarmasına karşın bir diğer yabancı alkollü içki türü olan brendiyi KM'deki özgün İngilizce yazımını koruyarak değil, Türkçede okunduğu biçimiyle aktarmayı yeğlemiştir. Bu açıdan bir çeviri tutarsızlığından söz etmek olanaklıdır. Çünkü çevirmenin bu tercihinin gerekçesi anlaşılamamaktadır.

Örnek-11.2: *brandy / konyak / konyak*

KM: "At Cologne there was a wait of nearly forty-five minutes; time enough to get a cup of hot coffee or a glass of **brandy**" (Greene, 1987: 22).

EM-1: "Köln'de kırk beş dakika kalacaklardı. Sıcak bir kahve ya da **konyak** içecek zamanı vardı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 16).

EM-2: "Köln'de neredeyse kırk beş dakika süren bir bekleme oldu; bir fincan sıcak kahve ya da bir kadeh **konyak** içmeye yetecek kadar" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 17).

Örnek-11.3: *brandy / konyak / konyak*

KM: "She poured out a glass of brandy and held it to Coral's mouth; the car starting shook them together and spilled the **brandy** over her chin; Coral smiled back at the flushed, tender, rather drunken face" (Greene, 1987: 194).

EM-1: "Kadın bir kadeh konyak doldurup Coral'ın ağzına götürdü. Hareket ederken sarsılan araba ikisini üst üste düşürdü, **konyak** çenesinden aşağı döküldü. Coral kızarmış, sevecen ve biraz da sarhoş yüze bakıp gülümsedi" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 16).

EM-2: "Bir bardak konyak doldurdu ve Coral'ın dudaklarına uzattı; çalışmaya başlayan otomobil onları salladı ve çenesine **konyak** damladı; Coral kıpkırmızı ve sarhoştan ziyade şefkatli yüze gülümsedi (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 208).

Yukarıda KM'den alıntılanan ve hem örnek 11.2 hem de örnek 11.3'te geçen "brandy" sözcüğü, her iki EM'ye de "konyak" biçiminde aktarılmıştır. Oysaki, adı geçen içki türleri arasında nüanslar bulunmaktadır. Çeviri yaparken bu gastronomik nüanslar dikkate alınmalı ve yiyecek içecek adlarının erek metne aktarımında tutarlı ve özenli bir tutum benimsenmelidir. Uygun bir çeviri için gerekirse erek kültürde yeri olmayan, tanınmayan ya da yaygın olmayan yiyecek içeceklerle ilgili çeviri öncesi süreçte bir ön araştırma yapılmalıdır. Öte yandan KM'den alıntılanan ilgili bölümde geçen ve "brendi" adı verilen içkinin EM-2'deki çevirilerinde bir tutarsızlık gözlenmektedir. Anılan içki örnek 11.1'de "brendi" olarak Türkçeye aktarılmışken örnek 11.2 ve örnek 11.3'te "konyak" olarak aktarılmıştır. Ayrıca her iki EM'ye de "konyak" olarak çevrilen "brandy" ile "konyak" aynı içki değildir; iki farklı içkidir. Bu iki içki türü arasındaki nüanslarla ilgili olarak 29.01.2006 yılında *Milliyet* gazetesinde Mehmet Yalçın'dan alıntıyla yayımlanan "Konyak Zamanı" başlıklı yazıyı okumak aydınlatıcı olacaktır. Bu yazıda konyakla ilgili şu bilgiler verilmiştir:

"Konyak, adını Fransa'nın Charente-Maritime bölgesindeki Cognac kasabasından alıyor. Buranın bol kireçli topraklarında yetişen beyaz üzümler, konyağa öyle bir rayiha veriyor ki aynı üzümleri dünyanın başka bir yerinde yetiştirip aynı yöntemlerle işleseniz bile konyağın kendine özgü güzel kokularını yakalayamıyorsunuz. O yüzden şaraptan damıtılmış konyak benzeri içkilere brendi deniyor, brendinin ancak Cognac apelasyonunda yapılabildiği bu adı alabiliyor. Brendi kelimesi, Felemenkçede 'yanık şarap' anlamına gelen 'brandewijn'den geliyor. Kaynatılarak damıtıldığı için, bu şaraba bu ad verilmiş. Bu içki meşe fıçılarda bekletildikçe kehribar rengini alıyor, tadı yumuşuyor, iyice güzelleşiyormuş. Böylece yeni haliyle brandewijn, kaliteli içkiye meraklı İngiltere'yi de fethetmiş ve İngilizlerin dilinde 'brandy'ye, yani brendiye dönüşmüş..." (milliyet.com.tr/Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Anılan yazının devamında ise konyak ve brendi arasındaki farka değinilerek şu bilgiler verilmiştir:

"Charente bölgesinin kalbi olan Cognac (konyak) kasabasının ismiyle anılmaya başlanan bu brendiler o kadar şöhret kazanmış ki dünyanın dört yanında benzer yöntemlerle yapılan brendlere üreticileri konyak demekte sakınca görmemiş. Ancak bunların yarattığı haksız rekabet büyük boyutlara ulaştınca, Fransız hükümeti konyak bölgesi brendilerinin isim hakkını 1900'lerde tescil ettirmiş. O gün bugündür, sadece Cognac kasabası civarındaki bağların, belli kurallara uygun yapılan brendlere konyak denebiliyor. 'Her konyak bir brendidir ama her brendi bir konyak değildir' sözü, sadece konyağın bölgesel bir içki olmasını ifade etmiyor. Çok brendi üretiliyor ama aroma ve lezzet olarak konyağın yanına bile yanaşamıyor hiçbiri" (milliyet.com.tr/ Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Örnek-12: Bu örnekteki gösterge, iki alt madde halinde incelenmiştir.

Örnek-12.1: *spotted dog / kuru üzümlü muhallebi / üzümlü kek*

KM: "The next time you eat **spotted dog**, think of me" (Greene, 1987: 101).

EM-1: "Bir daha **kuru üzümlü muhallebi** yediğinde beni hatırla" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 99).

EM-2: "Bir daha **üzümlü kek** yersen beni aklına getir" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 105).

Örnek-12.2: *spotted dog / kuru üzüm / üzümlü kek*

KM: "Then I'll call you **spotted dog**" (Greene, 1987: 101).

EM-1: "Sana **kuru üzüm** diyeyim öyleyse" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 99).

EM-2: "Öyleyse sana **üzümlü kek** diyeceğim" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 105).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnek 12.1'de geçen "spotted dog" ifadesi; EM-1'e "kuru üzümlü muhallebi", EM-2'ye ise "üzümlü kek" olarak aktarılmıştır. Oysaki, adı geçen tatlı, yemeklerden sonra yenilen ve bir diğer adı da "spotted dick" olan hafif bir geleneksel İngiliz tatlısıdır. İçinde bir kek bulunan muhallebi benzeri bu tatlı adının ilk sözcüğü olan "spotted", Türkçede "benekli" anlamına gelmektedir. Bu adın verilmesinin nedeni anılan tatlının bir bölümünü oluşturan kekin içine konan kuş üzümü veya kuru üzümüdür. Adını oluşturan ikinci sözcük olan "dog"un İngilizce "hamur" anlamına gelen "dough" sözcüğünden geldiği düşünülmektedir. Anılan tatlının ikinci sözcüğünün alternatifi olan "dick" sözcüğünün ise eski İngilizcede "puding" anlamına gelen "puddick" sözcüğünden türediği düşünülmektedir. Hem puding hem de bir kekten oluşan bu karışım tatlısının pudingi un katılarak kaynatılır veya buharda pişirilir. Bu tatlının yapımında içyağı kullanılmasına karşın pudingi şaşırtıcı biçimde hafif ve lezizdir. Ayrıca bu tatlının yapımında hiç yumurta kullanılmaz (<https://www.tastingtable.com/> Erişim Tarihi: 07.10.2023). Bu tatlının pudinginin buharda pişirilmesi, süngerimsi kekinin nemli kalmasını sağlar ve ona yumuşak bir doku verir (<https://tr.eatthehealthyatgreek.com/> Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnek 12.2'de geçen "spotted dog" ifadesi; EM-1'e "kuru üzüm", EM-2'ye ise "üzümlü kek" olarak aktarılmıştır. Erek gastronomi kültüründe bulunmaması nedeniyle bu tatlının Türkçeye tam olarak aktarılması olanaklı değildir. Bununla birlikte, hem kek hem de muhallebi içermesi dolayısıyla erek dile eşdeğeri olarak "kek" ya da "muhallebi" olarak aktarılması doğaldır. Ancak iki besin ögesini de içeren bir tatlı olması nedeniyle "muhallebili kek" diye erek metinlere aktarmak daha uygun olabilirdi. Ayrıca bu tatlının adının Türkçeye çevrilmesi açısından EM-1'de bir çeviri tutarsızlığı olduğu da görülmektedir. Çünkü anılan tatlı, EM-1'e örnek 12.1'de "kuru üzümlü muhallebi" olarak aktarılmışken örnek 12.2'de ise "kuru üzüm" olarak aktarılmıştır. Dolayısıyla örnek 12.2'de söz konusu "göstergenin yeterince sorgulanmadığı ve özgün metinde verilen bilgileri azaltıldığı" da görülmektedir. "Sonuç olarak, eksik bir çeviri üretilerek yetersiz bir anlam sunulduğu" (Öztürk Kasar, 2021: 30) öne sürülebilir.

Örnek-13: *braised chicken / haşlanmış tavuk / kızarmış tavuk*

KM: "'**Braised chicken!** Roast veal...' The waiters called their way along the carriage and broke the minute's silence" (Greene, 1987: 106).

EM-1: "'**Haşlanmış tavuk.** Rosto...' diye bağırarak vagonun geçen garsonlar sessizliği birden kırardılar" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 104).

EM-2: "'**Kızarmış tavuk!** Dana rosto...' Garsonlar vagonun bir ucundan bir ucuna seslenerek bir anlık sessizliği bozdular" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 110).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnekte geçen "braised chicken" ifadesi; EM-1'e "haşlanmış tavuk", EM-2'ye ise "kızarmış tavuk" olarak aktarılmıştır. Oysaki KM'de geçen İngilizce "braised" sözcüğü Türkçede "ağır ateşte pişirmek, kendi suyuyla kısık ateşte pişirmek, eti veya sebzeği yağda çevirdikten sonra kendi suyuyla yavaş yavaş pişirmek, kapalı kaptta ve ağır ateşte pişirmek, kavurmak; breze etmek" vb. anlamlara gelmektedir. Zaman alan ve özel bir pişirme usulünü ifade eden İngilizce "braised" sözcüğünü Türkçeye "ağır ateşte pişmiş, kısık ateşte kavrulmuş" ya da "breze edilmiş" biçiminde çevirmek olanaklıdır. Ancak hem EM-1'deki hem de EM-2'deki çeviriler anılan sözcükle ifade edilen pişirme usulünden farklıdır. Dolayısıyla "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktaran, yanlış bir anlam üretilmiştir" (Öztürk Kasar, 2021: 32). Sonuç olarak, "yanlış bir çeviri" ortaya çıkmıştır.

Örnek-14: *roast veal / rosto / dana rosto*

KM: "Braised chicken! **Roast veal...**' The waiters called their way along the carriage and broke the minute's silence" (Greene, 1987: 106).

EM-1: "Haşlanmış tavuk. **Rosto...**' diye bağırarak vagonun geçen garsonlar sessizliği birden kırverdiler" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 104).

EM-2: "Kızarmış tavuk! **Dana rosto...**' Garsonlar vagonun bir ucundan bir ucuna seslenerek bir anlık sessizliği bozdular" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 110).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnekte geçen "roast veal" ifadesi; EM-1'e "rosto", EM-2'ye ise "dana rosto" olarak aktarılmıştır. KM'de geçen İngilizce "roast veal" ifadesi Türkçede "dana rosto" anlamına gelmektedir. EM-1'de çevirmen, KM'de yer alan ve rosto yemeğinin ne etinden yapıldığını belirten ve "roast" sözcüğünden sonra gelen "veal" sözcüğünü Türkçeye aktarmamıştır. Çevirmen bu sözcüğü aktarmadığı için rostonun ne etinden yapıldığı EM-1'de anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla, "özgün metinde açık seçik ortada olan bir anlam belirsiz hale getirilmiş" ve "bu işlemin sonucunda da bulanık bir çeviride bulanık bir anlam ortaya çıkmıştır" (Öztürk Kasar, 2021: 29).

Örnek-15: *sour bread / ----/ ekşi ekmek*

KM: "There was a smell of cheap red wine from the empty bottles under the seats, and a few scraps of **sour bread** lay on the floor" (Greene, 1987: 116).

EM-1: "Koltukların altındaki boş şişelerden ucuz kırmızı şarap kokusu geliyordu" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 115).

EM-2: "Koltukların altındaki boş şişelerden gelen bir ucuz kırmızı şarap kokusu vardı ve yere birkaç parça **ekşi ekmek** saçılmıştı" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 121).

KM'den alıntılanan yukarıdaki örnekte geçen "sour bread" ifadesi EM-1'e hiç aktarılmamıştır. Dolayısıyla, EM-1'de KM'deki "anlamli birim tümüyle silinmiş ve artık anlamdan hiçbir izin kalmadığı sıfır derecesine ulaşılmıştır". Sonuç olarak, "anlam çevrilmemiş ve anlam taşıyan gösterge silinmiştir" (Öztürk Kasar, 2021: 35).

Aynı ibare, EM-2'ye ise "ekşi ekmek" biçiminde aktarılmıştır. Ekşi maya hamurundan yapılan ekmeğin ekşi olduğu doğru olsa da bu hamurdan yapılan ekmeği belirtmek üzere Türkçede gastronomi terimi olarak "ekşi mayalı ekmek / ekşi maya ekmeği" ifadesi

genellikle yeğlenmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Anılan ibarenin "ekşi ekmek" biçiminde çevrilmesi, yanlış olmasa da bu ekmek türünün Türkçede yaygın olarak kullanılan adıyla EM-2'ye aktarılması daha uygun olurdu.

Örnek-16: *rakia / rakı / rakia*

KM: "Ninitch sipped his glass of **rakia**; the heavy plum wine brought tears to his eyes; he was very young" (Greene, 1987: 127).

EM-1: "Ninitch **rakı**sından bir yudum aldı, sert içki gözlerini yaşartmıştı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 128).

EM-2: "Ninitch bardağındaki **rakia** içkisinden bir yudum aldı; sert erik rakısı gözlerinden yaş getirdi; çok gençti" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 137).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnekte geçen "rakia" sözcüğü; EM-1'e yerleştirici çeviri yaklaşımı doğrultusunda erek odaklı biçimde "rakı" olarak aktarılmıştır. Oysaki adı aynı etimolojik kökenden gelmesine karşın "rakia" denilen alkollü içki, "rakı" denilen alkollü içkiden farklı bir içki türünü ifade eder. Balkan coğrafyasında yaygın olarak içilen ve çok çeşitli meyvelerden yapılabilen "rakia", Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında yaygın olarak içilen "rakı"dan farklı olarak anason içermez ve göreceli olarak daha yumuşak içimlidir. Dolayısıyla "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktarılmış ve yanlış bir anlam üretilmiştir". Sonuç olarak, "yanlış bir çeviri söz konusudur" (Öztürk Kasar, 2021: 32) denilebilir.

KM'de geçen "rakia" adlı alkollü içkiye ilişkin şu bilgiler dikkate değerdir:

"Balkan Yarımadası ve Tuna havzasındaki çoğu ülkede yaygın olan bir meyve brendi türüdür" (<https://tr.healthy-food-near-me.com/serbian-and-bulgarian-rakia-what-is-it-and-how-to-drink/> Erişim Tarihi: 08.10.2023). "Balkan ülkelerinde oldukça popüler olan normal rakianın alkol oranı %40 iken, ev yapımı rakiaların alkol oranı %50 ile %80 arasında değişmekte. Yaygın olarak Sırbistan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ ve Arnavutluk'ta tüketilen bir alkollü içecek olan rakia, bu ülkelerde milli içki olarak kabul ediliyor. Kökenleri çok bilinmeyen rakia kelimesinin Arapçadan geldiği sanılmaktadır" (<https://nasiloluyo.com/rakia-nasil-icilir/> Erişim Tarihi: 08.10.2023). "Anılan içkiye Bulgarcada 'rakia', Sırpçada 'rakia', Hırvatçada ise 'rakija' denir" (<https://tr.healthy-food-near-me.com/serbian-and-bulgarian-rakia-what-is-it-and-how-to-drink/>).

Farklı ülkelere özgü yaygın rakia çeşitleri şunlardır: Sırp rakiası, Bulgar rakiası, Hırvat rakiası, Arnavut rakiası (<https://nasiloluyo.com/rakia-nasil-icilir/> Erişim Tarihi: 08.10.2023).

Anılan alkollü içki EM-2'ye ise KM'deki özgün haliyle "rakia" olarak aktarılmıştır ki bu yerinde bir çevirmen tercihidir. Ayrıca EM-2 çevirmeni erek gastronomi kültüründe pek bilinmeyen bu yabancı alkollü içkiye ilişkin dipnot aracılığıyla bir açıklama yaparak erek okuru bilgilendirmiştir. Çevirmenin metindeki görünürlüğünün bir göstergesi de olan bu çevirmen notu, yerinde bir çevirmen müdahalesidir.

EM-2'de "rakia" sözcüğüne bir dipnot verilmiş ve bu dipnotta çevirmen notu olarak şu bilgiler aktarılmıştır: "Balkanlar'da her çeşit meyveden yapılan, Türk rakısından daha sert, yüzde 50 alkollü bir içecek. Türkiye'deki rakıdan farklı olarak içine anason konulmadığından dolayı, daha çok brendiyi andırır" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 137).

Örnek-17:

Örnek-17.1: *cold duck /sögüş ördek / köpüklü şarap*

KM: "A half-case champagne. A **cold duck**. Fruit. Two bottles of sherry. Sausage. Wine biscuits. Lettuce. Olives" (Greene, 1987: 148-149).

EM-1: "Yarım kasa şampanya. **Sögüş ördek**. Meyve. İki şişe şeri. Sucuk. Tuzlu bisküvi. Salata. Zeytin" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 152).

EM-2: "Yarım kasa şampanya. Bir **köpüklü şarap**. Meyve. İki şişe sherry. Sosis. Şaraplı bisküvi. Yeşil salata. Zeytin" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 160).

Örnek-17.2: *duck / ördek / köpüren şarap*

KM: "He had carried the sherry and champagne and the **duck** to the major's room when he saw his wife coming up the road bringing his own lunch wrapped in a white cloth" (Greene, 1987: 149).

EM-1: "Karısı beyaz bir beze sardığı kendi yemeğini getirirken şeriye, şampanyayı ve **ördeği** binbaşının odasına taşımıştı" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 152).

EM-2: "Sherry, şampanya ve **köpüren şarabı** binbaşının odasına götürürken beyaz bir örtüye sarılı olan kendi yemeğini yoldan yürüyerek getiren karısını gördü" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 160).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnek 17.1'de geçen "cold duck" ifadesi; EM-1'e "sögüş ördek", EM-2'ye ise "köpüklü şarap" olarak aktarılmıştır. Oysaki KM'de geçen İngilizce "cold duck" ifadesi Türkçede "şampanyalı bir içki, Alman menşeli pembe köpüklü bir şarap türü, köpüklü Burgonya şarabı ve şampanyadan yapılan bir içki" vb. anlamlara gelmektedir. Anlaşılan o ki anılan ibare, EM-1'e çeviri öncesi süreçte hiçbir ön araştırma yapılmaksızın ibareyi oluşturan sözcüklerin sözlük anlamlarının dikkate alınması yoluyla sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yapılarak "sögüş ördek" biçiminde aktarılmıştır. Kaynak kültürde belirli bir alkollü içki türüne verilen bir ad olan bu sözcük, EM-1'e bir yemek adı olarak yorumlandığı için yanlış aktarılmıştır. Dolayısıyla bu gastronomik terim, EM-1 çevirmeni tarafından yanlış yorumlandığından erek okura KM'deki "anlamıyla hiçbir ilintisi olmayan bir anlam üretilmiştir". Sonuç olarak, EM-2'de "aykırı bir çeviri" (Öztürk Kasar, 2021: 34) söz konusudur. Adı geçen soğuk alkollü içeceklerle ilgili aşağıdaki bilgiler aydınlatıcı olacaktır:

"Cold Duck'ın bir içecekten çok bir yemek tarifi gibi geldiğini düşünebilirsiniz. Ya da piyasadaki en ucuz şaraplardan biri olduğu için şişe başına sadece birkaç dolar olan bir şişe Soğuk Ördek aklınıza takılabilir. Cold Duck, Dom Perignon veya diğer şampanyalar gibi piyasadaki diğer köpüklü şarapların bazıları ile aynı sofistike özelliği taşımaz. Ancak Cold Duck bir zamanlar Amerika Birleşik Devletleri'nde en çok satan ve en popüler köpüklü şaraplardan biriydi.

Cold Duck, Almanya'da doğdu ve Bavyera'da soğuk, köpüklü Burgundy'yi önceden açılmış şampanya şişeleriyle karıştırmanın yaygın uygulamasına dayandırılabilir. Bu karışım kalte ende (soğuk uç) olarak biliniyordu. Bu gelenek, açılan şampanya şişelerinin boşa gitmesini önledi ve aynı zamanda insanlara lezzetli bir içecek sağladı. Zamanla isim, soğuk ördek anlamına gelen kalte ente'ye çevrildi.

Soğuk ördek, 1970'lerin başında, partiler ve toplantılar için çok popüler bir şarap olan büyük bir popülerlik artışı yaşadı. Yumuşak concord üzüm özü ile Cold Duck, tatlı kırmızı ve beyaz şarapların karışımı ile karıştırılır. Birçok beyaz şarap ve köpüklü şarap gibi ve çoğu kırmızı şaraptan farklı olarak, Soğuk ördek en iyi soğuk servis edilir" (<https://xn--i-1ma.net/genel/yemek/cold-duck-hakinda-2/> Erişim Tarihi: 08.10.2023).

EM-2'de ise anılan gastronomik terim doğru yorumlanmış ve erek dile doğru aktarılmıştır. Dolayısıyla EM-2'de anlam evirici bir eğilim söz konusu değildir.

Yukarıda KM'den alıntılanan örnek 17.2'de geçen "duck" ifadesi; EM-1'e "ördek" olarak aktarılmıştır. Oysaki söz konusu sözcük, içinde bulunduğu alkollü içkilerle ilgili bağlamından da anlaşılacağı üzere uzun söylenişiyle İngilizce "cold duck" denilen içkiye yapılan kısa bir göndermedir. KM'den alıntılanan bir önceki örnek 17.1'de adı özgün uzun versiyonuyla geçtiğinde anılan alkollü içkiyi Türkçeye yanlış aktaran EM-1 çevirmeni, bu örnekte adının kısaltılmış versiyonuyla geçen aynı içkiyi bir kez daha yanlış yorumlayarak Türkçeye yanlış çevirmiştir. Dolayısıyla, çevirmen EM-1'de "özgün metnin gösterge evreniyle tutarlı ya da mantıklı bir ilişki kuramayan aykırı bir anlam üretmiştir". Sonuç olarak, bu durum "aykırı bir çeviriye işaret etmektedir" (Öztürk Kasar, 2021: 34). Anılan alkollü içki, EM-2'ye ise önceki örnek 17.1'den farklı olarak bu kez "köpüren şarap" olarak aktarılmıştır. Bu bakımdan EM-2'de bir çeviri tutarsızlığından söz etmek olanaklıdır.

Örnek-18: *wine biscuit / tuzlu bisküvi / şaraplı bisküvi*

KM: "A half-case champagne. A cold duck. Fruit. Two bottles of sherry. Sausage. **Wine biscuits.** Lettuce. Olives" (Greene, 1987: 148-149).

EM-1: "Yarım kasa şampanya. Sögüş ördek. Meyve. İki şişe şeri. Sucuk. **Tuzlu bisküvi.** Salata. Zeytin" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 152).

EM-2: "Yarım kasa şampanya. Bir köpüklü şarap. Meyve. İki şişe sherry. Sosis. **Şaraplı bisküvi.** Yeşil salata. Zeytin" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 160).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnekte geçen "wine biscuits" ibaresi; EM-1'e "tuzlu bisküvi" EM-2'ye ise "şaraplı bisküvi" olarak aktarılmıştır. Oysaki KM'de geçen bu İngilizce ibare Türkçede "şarapla servis edilen bir tür tatlı bisküvi" anlamına gelmektedir. Görüldüğü üzere EM-1'in çevirmeni bu tatlı bisküvi türünü yanlış yorumlayarak Türkçeye "tuzlu bisküvi" olarak aktarmıştır. EM-2 çevirmeni ise aynı ibareyi Türkçeye "şaraplı bisküvi" olarak aktarmıştır. Ancak tatlı bir bisküvi olan bu bisküvi türü şarabın yanında servis edilip şarapla birlikte tüketilmesine karşın içeriğinde şarap yoktur. Dolayısıyla, her iki EM'de de "özgün metindeki anlam birimiyle bir ilintisi olmakla birlikte kesin olarak yanlış bir bilgi aktarılmış ve yanlış bir anlam üretilmiştir". Sonuç olarak, "yanlış bir çeviri söz konusudur" (Öztürk Kasar, 2021: 32).

Örnek-19: *drained his glass / kadehini dikmek / gözlüğünü kuruladı*

KM: "Myatt **drained his glass**" (Greene, 1987: 209).

EM-1: "Myatt **kadehini dikti**" (Greene, (çev. Harmancı), 2004: 217).

EM-2: "Myatt **gözlüğünü kuruladı**" (Greene, (çev. Gündoğdu), 2021: 228).

Yukarıda KM'den alıntılanan örnekte geçen İngilizce "drained his glass" ifadesi; EM-1'e "kadehini dikti" biçiminde aktarılmıştır. Oysaki KM'de geçen İngilizce "drain" sözcüğü Türkçede "(bardaktaki içeceği) içip bitirmek, (içeceği) son damlasına kadar içmek" vb. anlamlara gelmektedir. Aynı örnekte geçen İngilizce "glass" sözcüğü ise Türkçede "bardak, kadeh" vb. anlamlara gelmektedir. EM-1'de çevirmenin, adı geçen ifadeyi içinde bulunduğu bağlamını dikkate alarak doğru yorumladığı ve uygun bir biçimde Türkçeye aktardığı görülmektedir. Oysaki EM-2'de çevirmen anılan ibareyi içinde yer aldığı bağlamından kopuk bir biçimde yanlış yorumladığı için "glass" sözcüğünü "gözlük", "drain" eylemini ise "kurulamak" olarak çevirmiştir. Dolayısıyla "özgün metnin anlamıyla hiçbir ilintisi olmayan bir anlam, özgün metnin gösterge evreniyle tutarlı ya da mantıklı bir ilişki kuramayan aykırı bir anlam üretilmiştir". Sonuç olarak EM-2'de "aykırı bir çeviri" (Öztürk Kasar, 2021: 34) yapıldığı söylenebilir.

Sonuç

Bu makalede 20. yüzyıl İngiliz edebiyatı yazarlarından Graham Greene'in *Stamboul Train* adlı romanı bu romanın *İstanbul Treni* başlığıyla Türkçeye yapılan iki farklı çevirisindeki yemek kültürüne ilişkin göstergeler incelenmiştir. Bu göstergeleri incelemede kullanılan kuramsal çerçeveyi Sündüz Öztürk Kasar'ın geliştirdiği "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" oluşturmaktadır. Bu dizgesellik bağlamında dokuz anlam evirici eğilim bulunmaktadır. Kaynak metin ve erek metinlerde görülen yemek kültürüne ilişkin on dokuz örnekte; anlam evirici eğilim, yerinde çevirmen müdahalesi ve çeviri tutarsızlıkları tespit edilmiştir. Örnekler ve tespit edilen eğilimler şu şekildedir: örnek-1: "bass" - çevirmen müdahalesi ve çevirmen görünürlüğü; örnek-2: "julienne" - çevirmen müdahalesi; örnek-3: "Burgundy, Chambertin of 1923" - çevirmen müdahalesi ve göstergenin yok edilmesi; örnek-4: "veal au Talleyrand" - anlamın eksik yorumlanması; örnek-5: "iced pudding" - anlamın bozulması; örnek-6: "date market" - anlamın bozulması ve anlamın kaydırılması; örnek-7: "dry egg" - anlamın bozulması; örnek-8: "roll" - anlamın bozulması, anlamın bulanıklaştırılması; örnek-9: "ale" - anlamın bulanıklaştırılması; örnek-10: "hock" - anlamın bozulması; örnek-11: "(liqueur) brandy(ies)" - çeviri tutarsızlığı; örnek-12: "spotted dog" - anlamın eksik yorumlanması, çeviri tutarsızlığı; örnek-13: "braised chicken" - anlamın bozulması; örnek-14: "roast veal" - anlamın bulanıklaştırılması; örnek-15: "sour bread" - göstergenin yok edilmesi; örnek-16: "rakia" - anlamın bozulması, çevirmen müdahalesi ve çevirmen görünürlüğü; örnek-17: "cold duck" - anlamın saptırılması, anlamın saptırılması, çeviri tutarsızlığı; örnek-18: "wine biscuit" - anlamın bozulması; örnek-19: "drained his glass" - anlamın saptırılması.

Dört örnekte yerinde çevirmen müdahalesi, iki örnekte ise çeviri tutarsızlığı görülmektedir. Anlam evirici eğilimlerden altısı ile ilgili örnek tespit edilmiş olup üç eğilimle ilgili herhangi bir örnek bulunmamaktadır. Anlam evirici eğilimlerden anlamın bulanıklaştırılması üç örnekte, anlamın eksik yorumlanması iki örnekte, anlamın kaydırılması bir örnekte, anlamın bozulması sekiz örnekte, anlamın saptırılması üç örnekte ve göstergenin yok edilmesi ise iki örnekte görülmektedir. Anlamın aşırı yorumlanması, anlamın çarpıtılması ve anlamın parçalanması eğilimleriyle ilgili örneğe rastlanmamıştır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan anlam evirici eğilimler konusunda bilgi sahibi olan bir çevirmen ve / veya çevirmen adayını, alacağı çeviri kararlarında daha bilinçli

olacaktır. Anlam evirici eğilimlerden ne kadar kaçınılabilirse çeviri de o derece nitelikli olacaktır. Tuna & Kuleli'ye (2017: 47-49) göre Öztürk Kasar'ın çeviri göstergebilimi dünyasına kazandırdığı "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" bağlamında yapılacak bir karşılaştırmalı çeviri incelemesi çevirmenlere verecekleri çeviri kararlarında bir bilinç ve farkındalık kazandıracığı gibi çeviri tercihlerine ilişkin farklı seçeneklerle katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Greene, G. (1987). *Stamboul train*. London: Penguin Books.
- Greene, G. (2004). *İstanbul treni*. çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Everest.
- Greene, G. (2021). *İstanbul treni*. çev. Hüseyin Gündoğdu. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Güzel, O. E. (2023a). Graham Greene'in *Stamboul Train* Adlı Romanı ile *İstanbul Treni* Başlıklı İki Ayrı Türkçe Çevirisindeki Kültürel Göstergelerin Çeviri Göstergebilimi Çerçevesinde Çözümlemesi. *Söylem 2. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri*. İzmir: Günce Yayınları. 65-85.
- Güzel, O. E. (2023b). Graham Greene'in *Stamboul Train* adlı romanı ile *İstanbul Treni* başlıklı Türkçe çevirisindeki özel ad göstergeleri ve tarihsel göstergelerin çeviri göstergebilimi bağlamında çözümlenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 36 (Ekim): 1254-1274.
- Longman-Metro büyük İngilizce-Türkçe sözlük. (1993). ed. Paul Procter. (proje danışmanı: Özcan Başkan). İstanbul: Metro Kitap Yayın Pazarlama.
- Öztürk Kasar, S. (2017). Göstergeler, anlam arayışı ve çeviri. *Çeviri göstergebilimi çerçevesinde yazınsal çeviri için bir metin çözümleme ve karşılaştırma modeli*. Tuna, Didem & Kuleli, Mesut. Konya: Eğitim.
- Öztürk Kasar, S. (2020). Çeviri göstergebilimi ile kent göstergebiliminin bütünleşik bağlamında özde çeviri kavramının incelenmesi. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*. 1(1): 1-25.
- Öztürk Kasar, S. (2021). Çevirmek, anlamı eğip bükme sanatı mıdır? *Söylem, anlam ve çeviri üzerine disiplinlerarası tartışmalar*. ed. Didem Tuna & Mesut Kuleli. Ankara: Anı. 19-44.
- Öztürk Kasar, S.; Güzel, O. E. (2022). Ayşe Kulin'in *Nefes nefese* adlı romanı ile İngilizce çevirilerinin kent göstergebilimi ve çeviri göstergebilimi odağında çözümlenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 27 (Nisan): 869-890.
- Öztürk Kasar, S.; Tuna, D. (2015). Yaşam, yazın ve yazın çevirisi için gösterge okuma. *Frankofoni Ortak Kitap*. (No: 27), 457-482.

Tuna, D.; Kuleli, M. (2017). *Çeviri göstergebilimi çerçevesinde yazınsal çeviri için bir metin çözümleme ve karşılaştırma modeli*. Konya: Eğitim.

<http://mural.uv.es/nipea/stamboultrain.htm> (Erişim Tarihi: 21.08.2023).

<https://tr.drink-drink.ru/istoriya-anglijskoj-pivovarni-bass/> (Erişim Tarihi: 01.10.2023).

<https://www.sofra.com.tr/tarifler/corbalar/julyen-corba> (Erişim Tarihi: 01.10.2023).

<https://www.cooks.com/recipe/os8s96wj/talleyrand.html> (Erişim Tarihi: 06.10.2023).

<https://www.droetker.com.tr/tr-tr/tarifler/r/bogurtlenli-puding-ice> (Erişim Tarihi: 06.10.2023).

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

<https://www.milliyet.com.tr/pazar/konyak-zamani-144177> (29.01.2006 tarihli "Konyak Zamanı" başlıklı yazı) (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

<https://www.slideserve.com/jara/alkoll-ki-rehberi> (Erişim Tarihi: 10.10.2023).

<https://www.tastingtable.com/644362/traditional-spotted-dick-pudding-recipe/> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

<https://tr.eatthehealthyatgreek.com/how-make-spotted-dick> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

<https://tr.healthy-food-near-me.com/serbian-and-bulgarian-rakia-what-is-it-and-how-to-drink/> (Erişim Tarihi: 08.10.2023).

<https://nasiloluyo.com/rakia-nasil-icilir/> (Erişim Tarihi: 08.10.2023).

<https://xn--i-1ma.net/genel/yemek/cold-duck-hakkinda-2/> (Erişim Tarihi: 08.10.2023).